

BERECZKI Károly

Szülőföldem, Szováta

(Vallomás)

Kulcsszavak: *Szováta; visszaemlékezések; személyes történetek;*

Még a hatvanas évek elején történt, mikor már erdőszentgyörgyi kisdíák voltam, s a vakációkban siettem haza Szovátra, az osztálytársaim irigykedve mondták: – Bezzeg, te hazamész, mikor mi tavaly is fizettünk azért, hogy a Medve-tóban fürdjhessünk a szováta kiránduláson. Ez az irigykedés mindig is jólesett, hiszen hatvan éve büszkén vallom, hogy bizony, Szováta születtem, és életem első hat esztendejének boldogsága a szülőföld dédelgető becézése közben telt el. Úgy történt, hogy szüleim a szováta kultúrház (ma már Domokos Kázmér Művelődési Központ) földszintjén lévő boltban voltak kereskedők. Az emeleten lévő két szolgálati lakás egyikében laktak. Úgy szól a fáma, hogy születésem hasonlatos volt Jézuséhoz. Én ugyan nem a jászolban, hanem a kultúrház emeletén lévő nagyszobában láttam meg a napvilágot, Dézsi mama, egykori bábasszony segédletével. Törekény anyámon igen csak csodálkozott a környék, ugyanis négy kiló negyvendekás fiúgyermekként születtem. Öt-hat éves koromig még azt is hitték sokan, hogy hormonzavaros vagyok, olyan dundi kölök voltam. Édesanyám katolikus volt, ősrégi szováta család, a Fülöpök és Simonfiak sarja, apám viszont református volt, apja még két éves korában meghalt, így ő se, én se ismerhettem, de Zsuzsanna nagyanyám mesélte mindig, hogy Sóvárádon született János nagyapám, a dédapám viszont Jobbágytelkéről házasság jussán reformátussá lett, jó erdélyi hagyomány szerint, így az édesapám családja a szováta reformátusok egyik hitű oszlopa lett. Születésemkor a két nagymama csaknem hajba kapott azon, hogy milyen vallásúra kereszteljenek engem. Anyám anyja, Karola mama családjában a felmenők között számos pap és kántor is találtatott. A civakodás vége az lett, hogy édesanyám reverzálist adott, ami erdélyi toleráns nyelven azt jelentette, hogy a fiúgyermek az apja vallását, a lánygyermek pedig az anyja vallását örökli. Így kereszteltek meg engem a szováta református templomban, s a nyakas kálvinizmust be is oltotta belém Zsuzsanna nagyanyám, mert apám inkább az ateizmus táncát járta. Az ötvenes évek elején, mikor beindult a régi Hangya - mozgalom romjain a fogyasztási szövetkezeti hálózat, egyik alapítója és később lelkes aktivistája lett a szövetkezeti propagandának, és mindvégig fontos vezető pozíciókat is szerzett a szövetkezeti mozgalomban, de erről majd később.

Gyermekkorom első éveit gyönyörűek voltak. A szováta kultúrház környékén

barangoltunk barátaimmal és barátnőimmal. Korai emlékeimben még most is elevenen él a Robot vasüzlet melletti utcában a „fedeles palló” a Szováta-pataka fölött, aztán a kultúrház háta mögött a malomárok, a „kicsi víz” gazdag növényvilága, a vízben való örökös pancsolás. Akkor hagyott a jobb combomon örök jelet egy történet. A szomszéd Bokor-házban éppen fát vágott a gazda, mikor szokás szerint öt éves pajkos kölökként arra ténferegtem. Mikor beléptem a kapun, a gazda rám szólt, hogy húzódjak hátrébb, mert a fejsze kijár a nyeléből. Alighogy kimondta, a fejsze már repült, és a jobb combom kellős közepén landolt. Ömlött a vér, én kétségbeesetten rohantam a boltba és ordítottam a fájdalomtól, meg a sugárzó vér látványától. Apám ölebe kapott, és rohant velem az egészségügyi kör rendelőjéig. Az úton mindenki részvétellel simogatott, a rendelőben aztán elsősegélyt kaptam, és bevarrták a széles sebet. A nyoma ma is látszik, akik hozzám közel állnak, azoknak rendszerint el is mesélem feltűnő ismertető jelem történetét.

Történt még valami az ötvenes évek elején, ami egész életemet, pályámat meghatározta és gyermekkorom legszebb élményévé vált. A kultúrház másik szolgálati lakása a tanügyé volt, ebben lakott az akkori általános iskola igazgatója, Bitay Károly, volt kibédi tanító-igazgató és felesége, Bitay Károlyné, Barabás Piroska, érdemes tanítónő, író, a két háború közt az Erdélyi Helikon tagja, a régi Hangya kalendáriumok szerkesztője, hallatlanul kedves volt, és engem azonnal pártfogásba vett a gyönyörű asszony. Két gyermekük, Kálmán és Zoltán a háború után Magyarországon maradtak, Kálmán nagyobbik fia szintén Károly volt, alig néhány hónappal fiatalabb, mint én. (A közérthetőség kedvéért közlöm, hogy ez a Bitay Károly volt még nem is olyan régen a kolozsvári magyar konzul, aki Kolozsvár polgármesterével, Gheorghe Funarral csapott össze nemegyszer!) A Bitay család a vad kommunizmus első éveiben alig hallott valamit a gyermekekről, Sztálin halála előtt még útlevelet sem kaptak Magyarországra! Számomra, két-három éves kisgyerekek számára első pillanattól kezdve ők lettek a nagymama és a nagyapa. Rám, amíg anyámék lent, a boltban dolgoztak, többnyire cselédek felügyeltek, akiket én rendszerint ki nem állhattam, és inkább nagyanyámék nagyszobájába menekültem, többnyire ott is aludtam, amíg nagymama csodaszép mesékkel traktált. Korai iskolakezde semet is neki köszönhetem. Öt éves koromban skarlátfertőzést kaptam. A kiságyban feküdtem, mindenkitől elzárva, s unalmamban nagy képeskönyveket lapozgattam. Mikor meghallottam nagyanyám lépteit a folyosón, kiabáltam: – Mama, senki nem jöhet be hozzám, csak te! Piri mama be is jött, és napokon át olvasgatta nekem az *Egri Csillagokat*. Az elejét kívülről megtanultam, és beteg magányomban próbáltam a megtanult szöveget behelyettesíteni. Egy hét múlva azzal leptem meg nagyanyámat, hogy folyékonyan olvastam az *Egri Csillagokat*. Anyámék is nagyon csodálkoztak, ők a sok munka miatt vajmi keveset tudtak fejlődésemről. Közben váltakoztak az évszakok, a szép szováta ősök és

telek is maradandó élménnyel gazdagítottak. Emlékeimben most is eleven az a szánkózás, mikor apámmal fölmentünk a fürdőtelepre, aztán elől anyám, középen én, hátul apám leszáguldottunk a hegyről. Csodaszép volt a sziporkázó hó, a havazásban pislákoló telepi fények és anyám sikítása egy-egy kanyarnál vagy ugratónál. Apám sokszor húzta a szánkóval anyámat és engem, így mentünk sokszor moziba is. Ott is első élményeim közé tartozott az *Erkel* című magyar film, amely a közepénél kigyulladt, mindenki pánikszerűen menekült a moziteremből. Egy ilyen karácsony is fölbukkan emlékeimben, az akkori karácsonyok hangulatához hozzátartozott minden hagyományos kellék. Anyám sütötte a kályhasütőben a szaloncukrot, mi apámmal simítottuk a sztaniol papírt, anyám a diókat is ólmos lébe mártotta és azok ezüstösen csillogtak a fán. A karácsonyfát már a legkorábbi időktől közösen díszítettük, csak az ajándékok elől kellett elbújni, mikor az angyalok csilingelve hozták azokat. Persze már korán tudtam, hogy az angyal keresztanyám, nagymamám vagy anyám és apám, a csengő mindig ott volt a szekrény tetején, akár én is megrázhattam, ha kedvem szottyant angyalt játszani. A díszítés után anyám fehér vattadarabokat is rakott a fenyőágakra, s mikor meggyújtották a gyertyákat és énekeltük a *Menyből az angyalt*, gyönyörű karácsonyok simultak az emlékeim közé. Akárcsak az, mikor az egyik gyertya felborult, és a fa lángra kapott. No, volt ott ijedelem a javából. Apám és nagyapám csapkodták a lángokat, sikerült is eloltani, de a fa majdnem teljesen leégett, így újat kellett csinálni. Aztán bőven ontják az emlékeket a Károly-napi ünnepek. Nagyapám is, apám is, én is viseltük a nevet, hozzánk jöttek a kereskedők, nagyanyámékhöz a tanítók. Éjfélkor aztán összekeveredtek és hajnalig daloltak. Mit számított akkor a dühöngő, embertelen kommunizmus, a hamisítatlan szovétai magyar hangulatokat nem igen zavarta. Én kifejezetten szerettem Sztálin elvtársat, hiszen az óvodában mindig róla meséltek, ő küldte az újévi ajándékokat, ő volt a gyermekek barátja. Mikor 1953 decemberében meghalt, én döbbenetlen kérdeztem nagyanyámat, Piri mamát, hogy miért halt meg Sztálin bácsi?

Mire mama jókedvűen azt felelte, hogy azért fiam, mert öreg volt. Mire én meg gondolatlan gyermeki üdeséggel azt kérdeztem, hogy miért nem haltál meg te, hiszen te is öreg vagy? Piri mama egész életében (1983-ban halt meg Kibéden) kacagva mesélte ezt a történetet.

Iskolakezdeményem is furcsán, szépen alakult. Óvodai nagycsoportos voltam már 1954-ben, és az istennek sem akartam lefeküdni délután a napköziben. Hónom alá csaptam a kispárnát, és a templomkerten át szaladtam nagymamához, az iskolába. Egy alkalommal éppen magyar nyelvtanóra volt, a hatodik elemiben nagy-mama a múlt időt magyarázta a szovétai nebulóknak. Én bekopogtam a tante-rembe, és mentem is a hátsó padba, a régi helyemre. Mikor mama a múlt idő jelét magyarázta, én nyújtottam a kezemet. Mama azt hitte, hogy pisilni kérek.

Felálltam és kivágtam: – A múlt idő jele magánhangzó után két t, mássalhangzó után egy t! Nagymama mosolygott, majd órák után kézen fogott, bevitt anyámhoz a boltba és azt mondta: – Mariska, ezt a gyermeket kár az óvodába járatni, iskolába kell íratni. Csakhogy ez akkor, a korai kommunista világban nem volt könnyű. A Magyar Autonóm Tartomány komcsi vezeterei katolikusabbak voltak a pápánál, semmilyen korengedélyt nem hagytak jóvá. Hét éves korban írta elő a román törvény az iskolakezdést, ebből jottányit sem engedtek. Mama nem hagyta annyiban. Élt akkor Szováton egy román tanítónő, Negru néni. Összevont négy osztályban tanította a kevés szováta román gyereket. Egyetlen fia Amerikában élt, egykori vasgárdista múltjával nem óhajtott hazamenni Erdélybe. Sztálin halála után Negru néni végre útlevelet kapott, hogy a fiát meglátogassa. Le kellett mennie Bukarestbe az amerikai vízumért. Mama szépen kérte, hogy az én korengedélyemet vigye el a tanügyminisztériumba, hátha ők jóváhagyják, hogy öt és fél évesen iskolát kezdjek. Ránk kacsintott az Isten, mert Negru néni hozta az engedélyt, és 1954. szeptember 15-én megkezdtem az első tanítási évet a régi református iskolában. Birtók Lenke tanítónő volt az első oktatóm, de mivel én már tudtam írni és olvasni, nem sokat törődött velem. Inkább én oktattam a padtársamat, kis Fülöp Erzsikét, akit hamarosan első szeretőmnek neveztem ki, tanórák után sokszor hazakísértem a Sómező utcába, néha ott is ragadtam, s egyszer játék közben bele is estem a szennylébe. Alig tudtak kipucolni.

Nem beszéltem még első osztályos unokatestvéremről, Bálint Babáról, akivel szinte együtt nőttünk fel, bátyja, András unokatestvérem évekig kollégám volt a csíkszeredai *Hargitánál*, otthon, Szováton pedig szentori szigorú unokabáty, mindig velem hámoztatta meg a pityókát.

(András már régen halott, a csíkszeredai temetőben nyugszik, Baba pedig súlyos betegség után tavaly halt meg Székelyudvarhelyen. Emlékük legyen áldott.)

Még alig végeztem el az első osztályt, amikor apámat kiemelték, és az Erdőszentgyörgy rajoni Fogyasztási Szövetkezet alelnökévé tették. Szüleim be is költöztek Erdőszentgyörgyre, én egy hétig, az iskola miatt még mamáéknál maradtam, aztán mentem én is a tonka orrú autóbusszal szomorúan az új iskola, új barátok felé. Életem első hat szováta éve, a gyönyörűséges emlékek, barátok és barátnők a múltba merevültek, azóta gyötör a szováta honvágy. Az általános iskola elvégzése után apámat Gyergyószentmiklósrá helyezték, ment a család is, ott éltem át a középiskola és a kamaszkor gyötrelmesen szép éveit, majd az érettségi után Kolozsvár, az egyetemi tanulmányok következtek, közben szüleim 1967-ben végleg hazaköltöztek Szovátaára, ahová én továbbra is vendégként térek örök honvágygal haza. Most már szilárd elhatározásom, hogy nyugdíjazásom után hazamegyek, legalább meghalni oda, ahol először éreztem a szülőföld megtartó szépségét. Szováta vár engem és én ígérem, hogy megyek. Végleg.